

Sanda Hasenay

Prehrambeno-tehnološki fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek

Dr. sc. Svjetlana Mokriš Marenić

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek

PORTAL SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA KAO NOVI NAČIN KOMUNIKACIJE U VISOKOŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA

Već dugo vremena knjižničari i korisnici ne komuniciraju samo unutar knjižnice, odavna se izišlo izvan zidova knjižnice ali i učionica te se komunicira s korisnicima u virtualnom okruženju. Danas svaki korisnik na jednostavan i lak način može doći do raznovrsnih informacija koje su pohranjene na serverima po cijelom svijetu. Cilj rada bio je prikazati razloge zbog kojih je zajednički sveučilišni portal izuzetno značajan za svako sveučilište kao pružatelj zajedničkih mrežno zasnovanih usluga.

UVOD

Pojava novih masovnih medija u 20. stoljeću, napredak tehnologija, promjene u načinu na koji današnji korisnik visokoškolskih knjižnica prikuplja te interpretira informaciju, brzina kojom neka informacija dolazi do korisnika, kao i brzina kojom zastarijeva, uzrok su nužnosti promjena u cjelokupnom sustavu sveučilišta te sveučilišnom knjižničnom sustavu kao njegovu integralnom dijelu. Promjene u cjelokupnom sustavu sveučilišta pa samim time i u visokoškolskim knjižnicama, fakultetskim i središnjim sveučilišnim, moraju biti permanentne, visoko produktivne, jer se načini komunikacije knjižnica i njihovih korisnika neprestano mijenjaju i unapređuju te klasična znanja nisu dovoljna za budućnost.

U tekstu koji slijedi namjera nam je ukazati na značaj izrade zajedničkog portala knjižnica koje djeluju unutar sveučilišnog sustava, a koji proizlazi iz funkcija koje bi portal osiguravao za akademsku zajednicu, i njegove uloge u unapređivanju znanstvenog i obrazovnog rada na sveučilištu.

NOVI NAČINI KOMUNIKACIJE U VISOKOŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA

U vremenu u kojem živimo neprestano se čuju riječi kao što su *promjena*, *vrijeme je za promjene*, *treba pristupiti korjenitim promjenama* ili *visokoškolske ustanove se moraju mijenjati*. Mnogo je razloga zbog kojih je to nužno, a

u visokoškolskim ustanovama neki od njih su: *potreba da se s manje novca uradi više* (veći broj studenata nije praćen proporcionalnim porastom financiranja sveučilišta), *promijenjene potrebe za učenjem u društvu* (potrebna je stalna edukacija radne snage zbog konkurentnosti), *utjecaj novih tehnologija na nastavu i učenje* (okruženje u kojem ljudi uče morat će ih osposobiti za samostalan rad, za komunikaciju s nastavnim pomagalicama i građom...).¹

Obrazovanje je jedan od najvažnijih čimbenika odgovornih za razvoj društva te je vrlo bitna njegova prilagodba promjenama koje donosi današnje informacijsko doba.² Samostalnost u učenju i pronalaženju informacija, koja je pri tome potrebna, jedan je od bitnih čimbenika današnjeg ubrzanog društva. Korisnici se služe različitim elektroničkim izvorima podataka, tzv. „virtualnim knjižnicama“ putem elektroničkih komunikacijskih mreža iz svojeg ureda ili doma, a mogu i iz samog prostora knjižnice. Sve to zahtijeva kvalitetnu i dobro organizacijski osmišljenu podršku, ali i motivirano, stručno i kontinuirano educirano knjižnično i informatičko osoblje koje će navedenu podršku pružiti.

Prema riječima D. Ožić-Bašić, „sveučilišne knjižnice-medijateke ne nestaju pojavom virtualnih knjižnica, već prerastaju u **središta istraživačkog učenja** – mjesta okupljanja studenata koji zajedno uče i istražuju koristeći se uslugama knjižnice te najsuvremenijom informacijskom i računalnom opremom koja omogućava i ohrabruje novi pristup, kako tradicionalnim zbirkama i uslugama knjižnice, tako i novim elektroničkim medijima“.³

Također ne smijemo zaboraviti **ulogu interneta u promidžbi ne samo pojedine knjižnice nego i pojedinačno ustanove, ali i sveučilišta kao cjeline**. Danas svaka ustanova koja želi biti visoko ocijenjena u svom području, kako od strane korisnika, tako i od konkurencije, veliku važnost pridaje upravo vizualnom identitetu, a identitet koji kreira na mrežnim stranicama nedvojbeno je jedan od važnih elementa u promidžbi. Ako je on kvalitetno prezentiran, prepoznatljiv je i uočljiv široj zajednici.

Na ovom mjestu možemo postaviti pitanje zašto zajednički portal knjižnica sveučilišta?

Za portal možemo reći da je to **mrežni ulaz, mrežna vrata; mrežno mjesto ili stranica koja korisnicima omogućuje pristup internetskim sadržajima**. Zajednički portal knjižnica sveučilišta nudi čitav niz prednosti, kao što su: **integracija sadržaja, brži pristup sadržajima, aplikacijama i informacijama; bolja komunikacija među korisnicima; jed-**

¹ Bates, A. W. Tony. *Upravljanje tehnološkim promjenama : strategije za voditelje Visokih učilišta*. Zagreb : CARNet ; Lokve : Benja, 2004. Str. 2-6.

² Nadrljanski, Đorđe. *Informatička pismenost i informatizacija obrazovanja*. // *Informatologija* 39, 4(2006), str. 262-266.

³ Ožić Bašić, Dina. *Utjecaj računalnih tehnologija na razvitak novih prostornih sadržaja suvremenih sveučilišnih knjižnica*. // *Prostor* 15, 1(33)(2007), str. 141-292.

nostavnije održavanje sadržaja, itd. Na toj se stranici najčešće nalaze različite korisne informacije, pretraživač ili imenik mrežnih stranica, mogućnost korištenja besplatne e-pošte i sl.⁴ Snaga virtualnih knjižnica i digitalnih zbirki ovisi o odnosima koje knjižnice razvijaju i održavaju s tvorcima, izdavačima i prikupljačima e-izvora, a isto tako i s onima koji koriste, uče iz njih i ocjenjuju te izvore.⁵ U knjižnicama različitih svjetskih visokoškolskih ustanova dugi se niz godina sustavno radi na programima, radi što lakše primjene novih načina poučavanja. Odavno se izišlo izvan zidova knjižnice ali i učionica te se komunicira s korisnicima u virtualnom okruženju.

ZAJEDNIČKI PORTAL KNJIŽNICA SVEUČILIŠTA

Prema Standardima za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj, vidljivo je da su visokoškolske knjižnice sa svojim službama i uslugama namijenjene uglavnom studentima, nastavnicima i stručnim suradnicima na sveučilištu, organizirane kao knjižnice specijalnog tipa, dok su sveučilišne knjižnice one opće-znanstvenog tipa, organizirane kao središnje knjižnice unutar decentraliziranih knjižničnih sustava svakog sveučilišta.⁶ Isto tako, u prijedlogu nacрта Standarda i smjernica razvoja u visokoškolskim knjižnicama iz 2008. godine stoji: „Unutar nacionalnog knjižničkog sustava visokoškolske knjižnice mogu surađivati ili se udruživati poradi ostvarivanja djelotvornijeg ili racionalnijeg korištenja prostora, pružanja usluga, kooperativne kataložne obrade, pohrane i elektroničkog arhiviranja te zaštite knjižnične građe, pružanja informacijsko-referalnih usluga te stvaranja i održavanja zajedničkih mrežnih mjesta i portala, ili kupnje licencija za mrežne usluge i izvore unutar Republike Hrvatske (tzv. konzorcijalna nabava), zajedničkog elektroničkog nakladništva i sl.“⁷

Koliko je važno kvalitetnu knjižničnu uslugu pravovremeno i na kvalitetan način pružiti korisniku visokoškolskih knjižnica nije novost. Na prostoru Republike Hrvatske još se devedesetih godina prošlog stoljeća prepoznala potreba udruživanja knjižnica, a s ciljem prerastanja knjižnica u suvremene informacijske centre unutar kojih će kompetentni knjižničari biti u stanju pravovremeno osigurati potrebnu informaciju za korisnika.⁸ Npr. u okviru projekta Sustav znanstvenih informacija RH⁹ u 2004. godini

⁴ Proleksis enciklopedija : prva hrvatska opća i nacionalna online enciklopedija. Dostupno na: <http://enciklopedija.carnet.hr/natuknica.aspx?ID=54703&upit=portal&tip=t>

⁵ Johnson, Kay. Knjižnična podrška za online učenje : e-izvori, e-usluge i ljudski faktor. // *Edupoint* 7, 60(2007), str. 20-29.

⁶ Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj : 1. poglavlje : definicije i organizacija. 1990.

⁷ Standardi i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj : prijedlog nacрта, Čl. 9, 1. listopada 2008.

⁸ Stojanovski, Jadranka. Znanstvene informacije na dlanu - tematski portal ZIND. // *Kemija u industriji* 55, 6(2006), str. 273-275.

⁹ Sustav znanstvenih informacija (SZI) projekt je koji je djelovao od 1994. do 2004. i objedinjivao 120 knjižnica. SZI je djelovao kroz 5 tematskih podustava: biomedicina, prirodoslovlje, tehnika, društvene i humanističke znanosti. Više o SZI možete pogledati na: <http://www.szi.hr/>

započet je projekt Znanstvene informacije na dlanu (ZIND), čiji je osnovni cilj bio unapređenje korištenja raspoloživih informacijskih izvora, kako onih komercijalnih koje za potrebe cijele akademske i istraživačke zajednice nabavlja Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, tako i onih koji su slobodno dostupni na internetu.¹⁰ Isto tako, treba spomenuti Centar za online baze podataka¹¹ kao nezaobilaznog posrednika između svjetskih nakladnika i hrvatske akademske zajednice u potrazi za znanstvenim informacijama, ali i HRČAK centralni portal koji na jednom mjestu okuplja hrvatske znanstvene i stručne časopise.¹²

Visokosofisticirane mrežne stranice koje u žarište interesa stavljaju korisnika i njegove potrebe, na kojima su informacijski izvori i knjižnične usluge izravno uključeni u nastavni i znanstveno-istraživački proces, koje su oblikovane tako da informacijsko pretraživanje čini njihov središnji dio te oblikovanje zajedničkog portala kao zajedničke mrežno zasnovane usluge koja osigurava digitalne sadržaje nastale na osnovu različitih kako tiskanih, tako i elektroničkih izvora¹³, tj. nudi na jednoj mrežnoj stranici čitav niz informacijskih izvora i mogućnost da ih korisnik personalizira, odnosno koristi sukladno svojim potrebama¹⁴, nužno je ponuditi korisnicima i u okviru pojedinih sveučilišnih knjižničnih sustava u Republici Hrvatskoj.

Godine 2009. provedeno je istraživanje čiji je cilj bio analizom mrežnih stranica fakultetskih knjižnica Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera te Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek, središnje sveučilišne knjižnice, utvrditi postojeća postignuća i ograničenja vezana uz informiranje i edukaciju korisnika o dostupnim bazama podataka. Rezultati provedenog istraživanja, premda su bili ograničeni na rad vezan uz baze podataka, pokazali su da je određen broj knjižnica svjestan nužnosti promjena, a određeni nije te da je rad na oblikovanju mrežnih stranica potrebno usustaviti na razini pojedinih knjižnica u skladu sa zajednički utvrđenim kriterijima, a potom pristupiti i oblikovanju mrežnog portala sveučilišnog knjižničnog sustava.¹⁵ To je potrebno kako bi se pružila kvalitetnija usluga korisnicima – studentima i znanstveno-nastavnom osoblju sveučilišta, ali i široj društvenoj zajednici.

¹⁰ Stojanovski, Jadranka. *Nav. dj.*, 273-275.

¹¹ Centar za online baze podataka projekt je Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (MZOŠ), CARNet-a i IRB-a s osnovnim ciljem osiguravanja mrežnog pristupa komercijalnim bazama podataka, kao i onima u slobodnom pristupu, za sve članove znanstvene i istraživačke zajednice RH (istraživače, nastavnike i studente). Više o Centru možete pogledati na: <http://onlinebaze.irb.hr/>

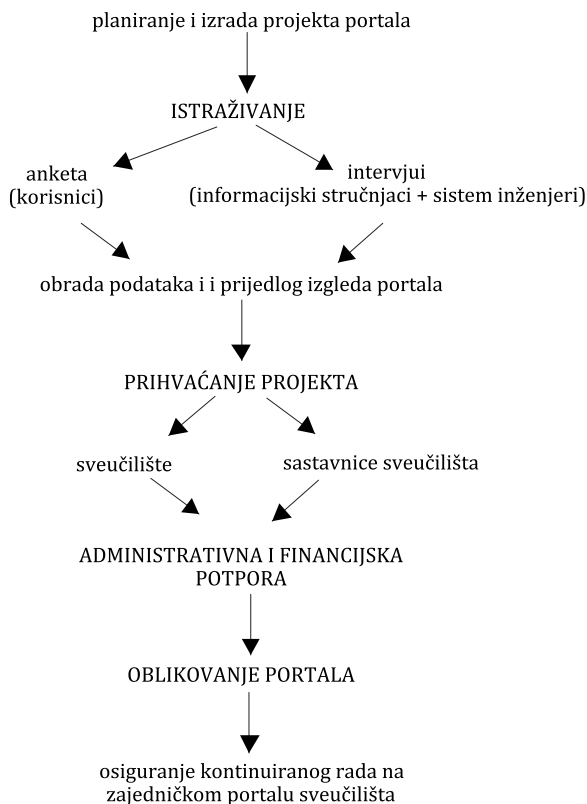
¹² Portal HRČAK korisnicima omogućuje lagano pronalaženje časopisa i radova putem prebiranja (prema abecedi ili prema području znanosti) ili pretraživanja prema raznim poljima. Više o portalu HRČAK možete pogledati na: <http://hrcak.srce.hr/>

¹³ Looney, Michael; Lyman, Peter. *Portals in higher education* [citirano: 2009-02-14]. // *EDUCASE Review* 35, 4(2000), str. 30. Dostupno na: www.educause.edu/pub/er/erm00/articles004/looney.pdf

¹⁴ Lugg, Ric; Fischer, Ruth. *User discipline-based portals: the new content mediators.* // *Against the grain* 13(2001), str. 81-82.

¹⁵ Hasenay; Sanda; Mokriš Marendić, Svjetlana. *Što je to na mrežnim stranicama knjižničnih sustava Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku* // *Zbornik radova 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica / uredile Tamara Krajina i Alisa Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.*

Obzirom da je od iznimne važnosti za cjelokupno napredovanje sveučilišta kvalitetna i moderna sveučilišna knjižnica, a samim time i zajednički portal koji bi dostupne i relevantne informacije na jednostavan način približio krajnjim korisnicima, možemo pretpostaviti da bi bio jedan od relevantnih dijelova u ocjenjivanju same sveučilišne knjižnice. Svakako bi se prije samog početka oblikovanja zajedničkog portala trebalo napraviti **kvalitetno istraživanje među korisnicima – studentima i znanstveno-nastavnim osobljem sveučilišta, ali isto tako i među informacijskim stručnjacima, tako da se u konačnici dobije visoko vrijedan „proizvod“ koji će zadovoljiti informacijske upite krajnjih korisnika** knjižničnih usluga zajedničkog portala knjižnica sveučilišta. Naravno, kvaliteta i relevantni izvori informacija na portalu su primarni te im se mora posvetiti stalna pažnja. Shematski prikaz projekta „zajednički portal knjižnica sveučilišta“:

Promjene u obrazovanju moraju polaziti od potreba 21. stoljeća, jer učenici koji sada započinju svoje obrazovanje, svoj radni vijek završit će krajem prve polovice ovog stoljeća.¹⁶ Ne smije se zaboraviti da je krajnji korisnik sve zahtjevniji i da se neće zadovoljiti jednostavnim odgovorima koji svakako moraju biti relevantni i pouzdani, odnosno točni, potpuni, bez pogrešaka te da ponuđene knjižnične usluge moraju biti u stalnim promjenama i pratiti razvoj tehnologije.

Promjene koje se događaju tijekom studiranja, ali isto tako i promjene tijekom radnog vijeka, nameću svima stalnu i kontinuiranu izobrazbu. Obzirom da zaposleni stručnjaci nisu u mogućnosti redovito dolaziti na sveučilište, ponekad im je potrebna samo specifična edukacija, a svaka sastavnica sveučilišta treba biti spremna odgovoriti na njihov upit. Upravo je i to jedan od razloga za kvalitetnim zajedničkim portalom knjižnice sveučilišta. Stoga se pred informacijske stručnjake postavljaju visoki kriteriji, jer oni moraju i trebaju iskoristiti sve prednosti danas dostupnih tehnologija, objediniti ih i na što jednostavniji način ponuditi krajnjem korisniku, pri tom ne zaboravljajući svu raznolikost jedne sveučilišne zajednice. Tu se može postaviti pitanje zašto je to tako? Na to pitanje ne možemo odgovoriti jednom riječju ili jednom rečenicom, ali možemo nabrojati neke razloge: poboljšanje kvalitete učenja; ovladavanje vještinama rukovanja informacijskom tehnologijom koje će korisniku biti potrebne u svakodnevnom životu i radu; lakša dostupnost obrazovanju i osposobljavanju (učenje na daljinu, učenje uz rad); smanjenje troškova obrazovanja; poboljšanje isplativosti ulaganja u obrazovanje.¹⁷

ZAKLJUČNO

Visokoškolske knjižnice, kako fakultetske, tako i središnje sveučilišne, trebale bi biti stalni pratilac boljeg i kvalitetnijeg visokoškolskog sustava, ako ne i imati jednu od vodećih uloga pri uvođenju kvalitetnih promjena na sveučilištu. Da bi se to postiglo, knjižnica danas treba biti u stalnom procesu mijenjanja i nastajanja, odnosno osuvremenjivanja svojih knjižničnih usluga zasnovanih na nabavi i osiguravanju pristupa kvalitetnim i suvremenim izvorima informacija te osiguravanju djelotvorne komunikacije sa svojim korisnicima. Uzme li se u obzir navedeno, možemo zaključiti da bi zajednički portal knjižnica koje djeluju u sastavu nekog sveučilišta, pa tako i Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, bio nezaobilazan alat pri pružanju kvalitetnijih i boljih usluga korisnicima, kako studentima tako i znanstveno-nastavnom osoblju. Kako bi se to postiglo, potrebno je prije

¹⁶ Nadrjanski, Đorđe. *Nav. dj.*, str. 262-266.

¹⁷ Bates, A.W. *Tony. Nav. dj.*, str. 7-8.

svoga osigurati kontinuiran pristup novim tehnologijama i izvorima informacija, permanentnu edukaciju knjižničnog osoblja. Jedan od preduvjeta svakako jest i pozicioniranje knjižnice unutar matičnog fakulteta kao jednog od središta znanstveno-istraživačkog rada te osiguranje djelotvorne suradnje samih knjižnica, kao i suradnje knjižnica s ostalim sastavnicama sveučilišta.

Literatura:

1. Bates, A. W. Tony. Upravljanje tehnološkim promjenama : strategije za voditelje Visokih učilišta. Zagreb : CARNet ; Lokve : Benja, 2004.
2. Centar za online baze podataka [citirano: 2010-03-10]. Dostupno na: <http://onlinebaze.irb.hr/>
3. Hasenay, Sanda; Mokriš Marendić, Svjetlana. Što je to na mrežnim stranicama knjižničnog sustava Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. // Zbornik radova 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica / uredile Tamara Krajina i Alisa Martek. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.
4. Johnson, Kay. Knjižnična podrška za online učenje : e-izvori, e-usluge i ljudski faktor [citirano: 2010-05-15]. // Edupoint 7, 60(2007), str. 20-29. Dostupno na:
5. http://edupoint.carnet.hr/casopis/cimages/edupoint/ep_60_1.pdf
6. Looney, Michael; Lyman, Peter. Portals in higher education [citirano: 2009-02-14]. // EDUCASE Review 35, 4(2000), str. 30. Dostupno na:
7. www.educause.edu/pub/er/erm00/articles004/looney.pdf
8. Lugg, Rick; Fischer, Ruth. User discipline-based portals : the new content mediators. // Against the grain 13(2001), str. 81-82.
9. Nadrljanski, Đorđe. Informatička pismenost i informatizacija obrazovanja. // Informatologija 39, 4(2006), str. 262-266.
10. Ožić Bašić, Dina. Utjecaj računalnih tehnologija na razvitak novih prostornih sadržaja suvremenih sveučilišnih knjižnica. // Prostor 15, 1(33)(2007), str. 141-292.
11. Portal HRČAK [citirano: 2010-03-10]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/>
12. Proleksis enciklopedija : prva hrvatska opća i nacionalna online enciklopedija : sv. 15 Op – Rt [citirano: 2010-03-10]. Dostupno na: <http://www.carnet.hr/enciklopedija>

13. Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj : I. poglavlje : definicije i organizacija. 1990.
14. Standardi i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj : prijedlog nacрта, Čl. 9, 1. listopada 2008.
15. Stojanovski, Jadranka. Znanstvene informacije na dlanu – tematski portal ZIND. // Kemija u industriji 55, 6(2006), str. 273-275.
16. Sustav znanstvenih informacija – SZI [citirano: 2010-03-10]. Dostupno na: <http://www.szi.hr/>